

Fundacja „Ośrodek Rozwoju Kompetencji Akademickich”

AREA NAUKI

kwartalne międzynarodowe czasopismo naukowe

LUBLIN 2023

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

dr **Yuriy Hofman** – Przewodniczący Rady Redakcyjnej (Wołyński Narodowy Uniwersytet im. Lesi Ukrainki)

prof. dr hab. **Jerzy Kopel** (Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Polska)

dr hab. **Rafał Sura** prof. KUL (Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)

prof. dr hab. **Andrii Dukhnevych** (Kierownik katedry nauk cywilnoprawnych, Wołyński Narodowy Uniwersytet im. Lesi Ukrainki)

prof. dr **Eduard Kisiliuk** (National Academy of Internal Affairs of Ukraine)

dr **Jan Telus** (Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach)

doc. dr **Ewa Jasiuk** (Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego, Wyższa Szkoła im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie)

doc. dr **Julia Fidria** (Kierownik Katedry Prawa i Postępowania Karnego, Wołyński Narodowy Uniwersytet im. Lesi Ukrainki)

RECENZENCI:

prof. dr hab. **Marcin Szewczak** prof. KUL (Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)

prof. dr hab. **Jolanta Góral-Półrola** (Rektor Staropolskiej Akademii Nauk Stosowanych w Kielcach, członkini zarządu Polskiego Towarzystwa Neuropsychologicznego)

prof. dr hab. **Alexander Bradul** (Kryvyi Rih National University, Ukraine)

prof. dr n.med., Psycholog **Danuta Kossak** (Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach, Polska)

dr **Wacław Kotliński** (Dyrektor Instytutu Nauk Ekonomicznych, Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach, Polska)

REDAKCJA:

Albert Gofman (sekretarz redakcji, redakcja językowa, język ukraiński)

Julian Hofman (redakcja językowa, język polski)

Ruslana Smolinska (redakcja językowa, język angielski)

Wydawca:

Fundacja „Ośrodek Rozwoju Kompetencji Akademickich”

20-023 Lublin, ul. Fryderyka Chopina 41/2, tel: +48 515 676 500

KRS 0000651857 NIP 7123325074 Regon 366073308

Nakład: papier - 100 egz., na CD-ROM - 100 egz.

DRUK:

DMK Studio s.j

Aleksandra Świętochowskiego 38, 20-467 Lublin, Polska.

ISSN 2544-1035

„AREA NAUKI” to kwartalne, międzynarodowe czasopismo naukowe wydawane przez Fundację „Ośrodek Rozwoju Kompetencji Akademickich”. Treści niniejszej publikacji stanowią własność intelektualną poszczególnych autorów, za które każdy z nich odpowiada. Fundacja nie ponosi odpowiedzialności za treść i sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

SPIS TREŚCI

- 5 ----- **Bosniuk Oksana**
SPECYFIKA ROZWOJU USTAWODAWSTWA O KWITACH
ROLNYCH W UKRAINIE
- 15 ----- **Chorna Anastasiia, Lenher Yana**
RÓWNOŚĆ PRAW KOBIET I MEŻCZYŹN DO ALIMENTÓW I
WSPARCIA DZIECI W PRZYPADKU ROZWODU
- 27 ----- **Chvaliuk Halyna, Hrubinko Vasyl**
DYNAMIKA LICZBY KOMÓREK ALG
JEDNOKOMURKOWYCH CHLORELLA VULGARIS BEIJER
W WARUNKACH NATURALNYCH W ZALEWIE „STAW
TARNOPOLSKI”
- 42 ----- **Demchuk Anton**
PRAKTYCZNE I PRAWNE PRZESZKODY WE
WPROWADZENIU „INTELIĞENTNYCH KONTRAKTÓW”
JAKO FORMY ZAWIERANIA UMÓW
- 51 ----- **Fidria Julia, Krykunov Oleksandr**
UCZCIWOŚĆ SĘDZIEGO I JEJ WERYFIKACJA: DO KWESTII
SKUTECZNOŚCI
- 63 ----- **Husak Andrii**
SKUTECZNOŚĆ I PERSPEKTYWY WDRAŻANIA ŚRODKÓW
ZAPOBIEGAWCZYCH W SYSTEMIE PROBACJI DLA
PRZESTĘPCÓW NIELETNICH: ANALIZA PODEJŚĆ
TEORETYCZNYCH
- 75 ----- **Levchuk Volodymyr**
OGRANICZENIE DOSTĘPU DO WYMIARU
SPRAWIEDLIWOŚCI NA ETAPIE POSTĘPOWANIA
PRZYGOTOWAWCZEGO W OKRESIE STANU WOJENNEGO
- 84 ----- **Karpińska Nataliia, Lizun Valentyn**
KONFLIKT INTERESÓW W KONTEKŚCIE
PRZECIWDZIAŁANIA KORUPCJI: ISTOTA I MECHANIZM
ROZSTRZYGANIA
- 93 ----- **Mokhniuk Maksym**
UMOWY ELEKTRONICZNE: PROCEDURY PRAWNE,
PROBLEMY I PERSPEKTYWY
- 102 ----- **Mykolaichuk Anzhela**
SPECYFIKA KSZTAŁTOWANIA GOTOWOŚCI NAUCZYCIELA
DO ZAPEWNIENIA SKUTECZNEJ INTERAKCJI W
PROCESIE PODYPLOMOWEGO KSZTAŁCENIA
PEDAGOGICZNEGO: DOŚWIADCZENIE KRAJOWE I
ZAGRANICZNE

- 112** ----- **Provalna Neonila**
TRUDNOŚCI SPOŁECZNO-ADAPTACYJNE U DZIECI ZE
SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI W WIEKU
SZKOŁY PODSTAWOWEJ
- 122** ----- **Provalna Neonila**
INTERAKCJA NAUCZYCIELA SZKOŁY PODSTAWOWEJ Z
DZIEĆMI ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI
Z ZABURZENIAMI ZE SPEKTRUM AUTYZMU (ASD)
- 132** ----- **Riabykh Nataliia**
ZAKRES ODPOWIEDZIALNOŚCI PRZEWOŹNIKA ZA
NIEWYKONANIE LUB NIENALEŻYTE WYKONANIE
ZOBOWIĄZAŃ WYNIKAJĄCYCH Z UMOWY PRZEWOZU
DROGOWEGO TOWARÓW
- 140** ----- **Spiesivtsev Denys**
PROBLEMY OCHRONY PRAW DO NIERUCHOMOŚCI WE
WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTACH ZBROJNYCH
- 147** ----- **Starchuk Oksana**
DUALISTYCZNA NATURA NOTARIATU
- 155** ----- **Stepchuk Mykola**
CECHY SUBIEKTYWNEGO SKŁADNIKA MECHANIZMU
ODSZKODOWANIA ZA SZKODY SPOWODOWANE
ZNISZCZENIEM LUB USZKODZENIEM NIERUCHOMOŚCI
W TRAKCIE DZIAŁAŃ WOJENNYCH
- 165** ----- **Zhuk Ilona**
PRAWNOMIĘDZYNARODOWE ASPEKTY
PRZECIWDZIAŁANIA LEGALIZACJI (PRANIU) DOCHODÓW
POCHODZĄCYCH Z PRZESTĘPSTW

Fidria Julia

*Doktor nauk prawnych, docent, kierownik
Katedry Prawa i Postępowania Karnego
Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego
im. Łesi Ukrainki*

*(Фідрія Юлія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права і
процесу*

*Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID 0000-0001-9703-9494)*

Krykunov Aleksandr

*Doktor nauk prawnych, docent,
docent Katedry Prawa i Postępowania Karnego
Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego
im. Łesi Ukrainki*

*(Крикунов Олександр Вікторович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і
процесу*

*Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID 0000-0003-4573-8853)*

**ДОБРОЧЕСНІСТЬ СУДДІ ТА ЇЇ ПЕРЕВІРКА: ДО ПИТАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ**

У статті розглянуто проблематику ефективності перевірки доброчесності суддів на сучасному етапі судової реформи в Україні. Проаналізовано сутність та зміст поняття доброчесності судді, критерії її визначення, а також показники та способи їх перевірки. Досліджено міжнародні та європейські стандарти доброчесності суддів, а також сучасний стан нормативного регулювання цього інституту в Україні.

Окрему увагу приділено декларації доброчесності судді як інструменту, який покликаний забезпечити доступність і прозорість відповідної інформації щодо судді. На підставі ретельного аналізу нормативного та наукового матеріалу зроблено висновок про необхідність формування та утвердження в Україні стандартів доброчесності судді, а також удосконалення процедури перевірки дотримання та механізму відповідальності за порушення таких стандартів.

Ключові слова: добросесність судді, декларація добросесності судді, етика судді, дисциплінарна відповідальність судді, Громадська рада добросесності, Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

Дотримання судьями високих стандартів етичної поведінки та професійної добросесності є необхідним для формування довіри до судової влади та її носіїв, підтримання їх високого авторитету у суспільстві. У демократичній правовій державі громадськість повинна сприймати судову владу та суддів як інститут (а разом з тим і механізм) встановлення справедливості і необхідного захисту прав людини, протидії корупції та зловживанню владою.

На жаль, ситуація з довірою населення до судової влади в Україні залишається критичною упродовж тривалого часу. За даними соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у грудні 2023 року, 72% респондентів висловлюють недовіру судам (судовій системі загалом). Більше не довіряють лише політичним партіям (76%) та державному апарату (чиновникам) (73%) [11]. Така оцінка промовисто говорить про наявність серйозних проблем у функціонуванні судової влади нашої держави, для вирішення яких потрібен, мабуть, ще не один етап судово-правової реформи.

Добросесність суддів є своєрідним фундаментом для формування довіри суспільства до судової влади будь-якої держави в цілому, а також важливою передумовою незалежності, ефективності та дієвості суду. Суддівська добросесність як морально-етична категорія, цінність, чеснота залишається поза часом та завжди є актуальною вимогою до суддів.

Добросесність як критерій відповідності посаді судді та вимога до кандидата на посаду судді з'явилася в українському законодавстві у результаті чергового етапу судової реформи. Так, 2 червня 2016 року Законом України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [14] практично усі статті розділу VIII Конституції України «Правосуддя» були викладені у новій редакції, у тому числі й стаття 127, у частині третій якої вказано: «На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросесним та володіє державною мовою» [6]. Того ж таки 2 червня 2016 року був прийнятий новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який почав оперувати такими поняттями, як «добросесність», «критерій добросесності», «декларація добросесності судді», «декларація добросесності кандидата на посаду судді», «Громадська рада добросесності», «недобросесна поведінка судді». Указані нововведення стали результатом послідовного перезавантаження усієї політичної системи нашої держави після Революції гідності 2014 року.

Законодавчі новели дали поштовх до активної розробки та дослідження вітчизняними ученими категорії «добросесність судді», її сутності та природи, критеріїв, показників, методики перевірки. Так, указана проблематика була висвітлена у працях С.Глуценко, О.Гришук,

Л.Москвич, А.Ребриш, М.Савчина, В.Сущенко, М.Хавронюка, О.Хотинської-Нор та інших науковців.

У більшості наукових праць, присвячених аналізу суддівської доброчесності, наголошується на відсутності у законодавстві визначення поняття «доброчесність судді». Водночас, констатуючи нагальну необхідність закріпити таке визначення на нормативному рівні з метою недопущення неоднозначного тлумачення указанного поняття, дослідники цієї проблематики пропонують власні бачення.

На думку С.Глушенко, доброчесністю є морально-етичний фундамент діяльності судді, який визначає межу і спосіб його поведінки, яка має ґрунтуватися на принципах добровідносин із громадянами, суспільством та державою, а також чесності у способі життя, виконанні професійних обов'язків та розпорядженні матеріальними ресурсами» [1, с. 78].

М.Савчин вважає, що доброчесність, а точніше моральна цілісність судді виражається у здатності ухвалювати справедливі, правильні рішення навіть незважаючи на будь-який зовнішній тиск. Моральна цілісність судді полягає у здатності розважливо і розсудливо з'ясовувати всі істотні обставини справи, належним чином поєднувати фактичний і юридичний склад, давати належну аргументацію рішень, які мають бути засновані на повазі до гідності та прав людини [18, с. 19].

А.Ребриш зазначає, що доброчесність найчастіше тлумачиться як необхідна морально-етична складова діяльності судді, яка визначає межу його поведінки та характер дій, що базуються на принципах добросовісного та високопрофесійного ставлення до виконання своїх службових обов'язків й чесності у способі свого приватного позаслужбового життя [17, с. 222].

А.Кулібаба переконаний, що доброчесність як поняття дає визначення необхідної етично-правової складової частини професійно-соціальної діяльності суддів, визначає межу і спосіб поведінки судді, що базується на дотриманні етичних принципів і правил поведінки, шанобливому ставленні до громадян та чесності у способі власного життя, виконанні своїх професійних обов'язків та розпорядженні ресурсами держави [7, с. 216].

О.Гришук пов'язує доброчесність насамперед з моральними рисами судді та стандартами етичної поведінки суддів і стверджує, що доброчесність судді може розглядатися як результат впровадження етичних стандартів і принципів у поведінку кожного судді [2, с. 20].

На думку авторів навчального посібника «Етика прокурора, судді, слідчого», доброчесність суддів – це морально-правова вимога до поведінки судді, яка передбачає її спрямованість на захист публічних інтересів та відмову від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень, а також послідовне узгодження цієї поведінки із правилами професійної етики [3, с. 101].

Аналіз наукової літератури демонструє величезне розмаїття визначень суддівської доброчесності. Також варто додати, що доброчесність як насамперед морально-етична категорія формувалася в рамках філософських наук, однак на сьогодні вона пройшла процес

юридизації і трансформувалася із морально-етичного та філософського поняття у правову категорію.

Доброчесність – складна, комплексна категорія, яка включає в себе цілу низку елементів. За відсутності нормативного визначення суддівської доброчесності, все ж існує загальне розуміння її складових та критеріїв, хоча й воно далеко не завжди є однозначним.

На думку А.Кулібаби, у визначенні поняття доброчесності більшість вітчизняних учених спирається лише на критерій корупційності чи протиправності поведінки, залишаючи поза увагою її інші аспекти [7, с. 101-102]. Справді, найчастіше доброчесність сприймається й тлумачиться крізь призму антикорупційного законодавства, яке зобов'язує дотримуватись антикорупційних обмежень і заборон, вимог фінансового контролю, правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Однак, на нашу думку, суддівська доброчесність охоплює значно ширше коло відносин, а також цінностей та чеснот.

Підтвердженням цього слугує визначення суддівської доброчесності, наведене у постанові Великої Палати Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 9901/355/21, відповідно до якого доброчесність – це необхідна морально-етична складова діяльності судді, яка, серед іншого, визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах об'єктивного ставлення до сторін у справах та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та здійсненні правосуддя [13].

Автори навчального посібника «Етика прокурора, судді, слідчого» наводять такі складові принципу доброчесності: 1) недопустимість використання суддею свого статусу в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб; 2) демонстрація бездоганної поведінки; 3) додержання антикорупційних вимог та обмежень; 4) додержання спеціальних вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3, с. 101-102].

Однак, вважаємо, що одним з головних орієнтирів для розуміння сутності та змісту доброчесності судді виступають Бангалорські принципи поведінки суддів, які акумулювали кращі міжнародні практики у сфері суддівської доброчесності і етики. Зауважимо, що Бангалорські принципи не оперують поняттям «доброчесність», натомість передбачають шість показників (незалежність; об'єктивність; чесність та непідкупність; дотримання етичних норм; рівність; компетентність та старанність), які адресовані суддям для використання як інструкції, а також судовим органам для використання як базових принципів регламентації поведінки суддів. Аналіз указаних показників дає підстави підтримати висловлену в літературі [3, с. 57] думку про те, що фактично третій та четвертий принципи – чесності і непідкупності та дотримання етичних норм – і складають компонент доброчесності в суддівській професії.

Кодекс суддівської етики [5], який на сьогодні діє в Україні, також не оперує поняттям «доброчесність». Вочевидь, це пояснюється й тим, що Кодекс був затверджений XI З'їздом суддів України ще у 2013 році, тоді як поняття «доброчесність» увійшло до законодавства України про судоустрій та статус суддів у 2016 році. Питання істотного оновлення Кодексу з огляду на реалії сьогодення назріло давно, адже

упродовж десяти років з часу його ухвалення відбулося чимало змін, які варто відобразити у цьому документі. На сьогодні у Раді суддів України працює робоча група з оновлення Кодексу суддівської етики. Вважаємо, що поняття доброчесності судді повинно обов'язково з'явитися у оновленій редакції Кодексу.

З огляду на роль та значення, якого надають суддівській доброчесності міжнародна спільнота, органи державної влади, органи суддівського врядування та самоврядування, а також громадськість, вважаємо за доцільне включити цю категорію до присяги судді і викласти її текст у ст. 57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у такій редакції: «Я, (ім'я та прізвище), вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, бути доброчесним, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя». І хоча у тексті присяги йдеться про чесне і сумлінне здійснення повноважень та виконання обов'язків судді, все ж ці якості більше стосуються його професійної діяльності. Тоді як вимога доброчесності поширюється, у тому числі, й на спосіб життя, й на різні сфери приватності судді, тому таке доповнення до тексту присяги судді було б доречним.

Доброчесність виступає як критерій для кваліфікаційного оцінювання судді, бути доброчесним – це вимога до кандидата в судді, подавати декларацію доброчесності – це передбачений законодавством обов'язок судді, внаслідок недоброчесної поведінки суддя може бути притягнутим до дисциплінарної (і не лише) відповідальності. З огляду на це, суддя, присягаючи, серед іншого, бути доброчесним, повинен усвідомлювати цю чесноту, цінність, і бути готовий їй відповідати.

Як зазначають О.Хотинська-Нор та О.Снідевич, сутність присяги полягає в офіційному зобов'язанні, яке бере на себе особа з нагоди вступу в особливий соціальний стан, що передбачає усвідомлення нею виняткової відповідальності у виконанні взятих на себе обов'язків. Присяга сьогодні поєднує в собі правові, морально-етичні, соціальні норми, які лаконічно характеризують значимість і розкривають зміст діяльності, до якої має намір приступити особа, яка складає присягу. Складення особою присяги передбачає її відданість обраній професії, що зумовляє особливе ставлення до принципів, на яких вона ґрунтується, та дотримання вимог і пересторіг, до яких вона зобов'язує [19, с. 121].

Доволі дискусійним питанням як у теоретичній, так і практичній площині продовжує залишатися перевірка доброчесності судді (кандидата на посаду судді), забезпечення об'єктивності, прозорості та справедливості її проведення, наслідки для судді (кандидата на посаду судді) та можливість оскарження її результатів.

Щодо кандидата на посаду судді, то згідно із ч. 6 ст. 73 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в редакції Закону № 3511-IX від 09.12.2023р. (далі – Закон) відповідність особи, яка виявила намір стати суддею, критеріям компетентності, доброчесності встановлюється

Вищою кваліфікаційною комісією суддів України під час її участі у доборі на посаду судді як кандидата. У свою чергу, відповідно до абсолютно нової частини 9 ст. 69 цього ж Закону, кандидат на посаду судді відповідає критерію доброчесності, якщо відсутні обґрунтовані сумніви у його незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності, сумлінності, у дотриманні ним етичних норм, у його бездоганній поведінці у професійній діяльності та особистому житті, а також щодо законності джерел походження його майна, відповідності рівня життя кандидата на посаду судді або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата на посаду судді його попередньому статусу. Наведена норма певною мірою заповнює законодавчу прогалину відсутності визначення поняття «доброчесність».

Щодо кваліфікаційного оцінювання, то відповідно до ст. 83 Закону воно проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями. Згідно із ст. 87 цього ж Закону з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання утворюється Громадська рада доброчесності. До її повноважень, серед іншого, належить надання, за наявності відповідних підстав, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України висновку про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє (п. 3 ч. 6 ст. 87 Закону).

У рамках такої діяльності указаних інституцій постає питання критеріїв та їх змісту. Як зазначається у ч. 2 ст. 83 Закону, критеріями кваліфікаційного оцінювання є: 1) компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо); 2) професійна етика; 3) доброчесність. Нова частина шоста, якою нещодавно було доповнено статтю 83, закріплює, що Вища рада правосуддя затверджує Єдині показники для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) після консультацій з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Радою суддів України та Громадською радою доброчесності.

На сьогодні Єдиних показників для оцінки доброчесності та професійної етики судді (кандидата на посаду судді) не затверджено. Натомість Вища кваліфікаційна комісія суддів України спільно з Громадською радою доброчесності погодили перелік індикаторів, які свідчать про невідповідність судді чи кандидата на посаду судді критеріям доброчесності та професійної етики [12]. Таке рішення повинно забезпечити єдиний підхід до оцінювання суддів та підвищити якість процедури.

Указаний перелік містить 18 індикаторів, а також принципи їх оцінювання. Проте за інформацією, розміщеною на офіційному сайті Громадської ради доброчесності, цей перелік не є вичерпним та буде доповнюватися вже під час оцінювання з огляду на практику. Указаним документом встановлено, що суддя не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності у разі наявності обґрунтованого сумніву щодо його відповідності хоча б одному індикатору.

Наразі Громадська рада доброчесності також продовжить використовувати перелік критеріїв та індикаторів, затверджений другим її скликанням 16.12.2020р. [4]. Цей документ виглядає більш ґрунтовним, розробленим на основі кращих міжнародних практик у сфері суддівської доброчесності і етики. За зразком Бангалорських принципів поведінки суддів він містить шість критеріїв, а також індикатори, що вказують на невідповідність тому чи іншому критерію. Також у документі прописано принципи застосування критеріїв та відповідних індикаторів.

Зауважимо, що наявність на сьогодні кількох документів, які визначають зміст доброчесності та перелік її індикаторів, не сприяє єдності застосування цього критерію на практиці. Залучення органів суддівського врядування і самоврядування до формування змісту критерію доброчесності шляхом напрацювання та затвердження Єдиних показників вважаємо досить вдалим рішенням законодавця. Однак проблемним може стати пошук порозуміння поміж указаними інституціями.

Інструментом перевірки доброчесності судді є також декларація доброчесності, яку зобов'язані подавати як судді (п. 3 ч. 7 ст. 56 Закону), так і особи, які виявили намір стати суддею (п. 5 ч. 1 ст. 72 Закону), хоча останні подають декларацію доброчесності кандидата на посаду судді. Форма декларації в обох випадках визначається Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. Донедавна діяла форма декларації доброчесності судді, затверджена рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 31 жовтня 2016 року № 137/зп-16 зі змінами та форма декларації доброчесності кандидата на посаду судді, затверджена рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 24 вересня 2018 року № 205/зп-18.

Однак рішенням № 120/зп-23 від 02.11.2023р. Вища кваліфікаційна комісія суддів України внесла зміни в обидві декларації доброчесності, зазначивши, що метою зміни змісту окремих тверджень є не лише більш повна демонстрація фактів із життя судді чи кандидата на посаду судді, але й визначення їх ставлення до встановлених для суддів норм та правил у сфері запобігання корупції, етики, сприйняття цінностей добра та справедливості, ступеня їх щирості, відкритості при заповненні декларації [15]. Приводом для доопрацювання раніше затверджених форм декларацій, як зазначено у рішенні, стала особлива увага суспільства до суддівського корпусу, необхідність забезпечити довіру до правосуддя, відкритість і доступність інформації стосовно суддів та кандидатів на посаду судді, у тому числі шляхом її відображення в декларації доброчесності. Крім того, цілком очевидно, що зміни також зумовлені оголошеними восени 2023 року конкурсами на зайняття вакантних посад суддів різного рівня.

Проте єдності поглядів щодо декларації доброчесності немає навіть серед членів ВККС, про що свідчать дві висловлені окремі думки щодо ухваленого рішення. Так, Р.Мельник висловив окрему думку стосовно загальних підходів щодо визначення тверджень, які містяться у декларації доброчесності судді [9], а інша окрема думка об'єднала застереження щодо окремих положень декларацій аж трьох членів ВККС – В.Гацельюка, О.Коліуша та О.Омеяна [10]. Крім того, на початку грудня

до ВККС звернулася Рада суддів України із проханням надати роз'яснення стосовно окремих тверджень декларації доброчесності.

Не вдаючись до детального аналізу ухвалених ВККС змін, зазначимо, що збільшився перелік тверджень (з 23 до 28), правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або не підтвердження. Деякі з нововведених тверджень мають дискусійний та подекуди й суперечливий характер. Однак надати новелам об'єктивну та справедливую оцінку можна буде лише після застосування їх на практиці.

Наслідки встановлення недоброчесності судді чи кандидата на посаду судді передбачені законодавством і можуть бути різними. Що стосується проведення конкурсу та призначення на посаду судді, то відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 79-6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Вища рада правосуддя відмовляє у внесенні Президентові України подання про призначення судді на посаду за наявності обґрунтованого сумніву щодо відповідності кандидата критеріям доброчесності чи професійної етики або інших обставин, які можуть негативно вплинути на суспільну довіру до судової влади у зв'язку з таким призначенням. Під час кваліфікаційного оцінювання, якщо Громадська рада доброчесності у своєму висновку встановила, що суддя (кандидат на посаду судді) не відповідає критеріям професійної етики та доброчесності, Вища кваліфікаційна комісія суддів України може ухвалити вмотивоване рішення про підтвердження здатності такого судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді лише у разі, якщо таке рішення підтримане двома третинами голосів призначених членів Комісії, але не менше ніж дев'ятьма голосами (абз. 2 ч. 1 ст. 88 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Порушення вимог доброчесності може стати підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, зокрема за пунктами 12, 18, 19 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Як справедливо зазначає А.Левенець, інститут дисциплінарної відповідальності є важливим складником у механізмі забезпечення доброчесності суддів, проте її реалізація ускладнюється через те, що значна частина питань, пов'язаних із критеріями визначення доброчесності судді, суб'єктами їх встановлення та перевірки, охопленням категорією доброчесного способу життя не лише судді, а й членів його сім'ї та багато інших, досі залишається неоднозначною та має відносний характер [8, с. 30-31]. З огляду на ситуацію, що складається зараз навколо питання декларацій доброчесності та порядку їх заповнення, а, особливо, суперечки між органами, які, здавалося б, самі покликані розробити та впровадити в практику чіткі і передбачувані критерії (індикатори) доброчесності, цитована вище думка видається цілком слушною.

Підсумовуючи, насамперед варто зазначити, що доброчесність, попри значне поширення та часте вживання й застосування, є надзвичайно складною категорією із глибоким змістом. Будучи морально-етичною, філософською та водночас правовою категорією, доброчесність важко піддається деталізації та конкретизації. А втім, щоб не допустити зловживань чи маніпуляцій у процесі правозастосування,

а також незаконного тиску та впливу на судову владу, слід встановити певні орієнтири, межі – чіткі й передбачувані критерії та індикатори доброчесності, а також прозору, логічну й передбачувану процедуру перевірки їх дотримання. На цьому повинні зосередити зусилля Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада правосуддя спільно з органами суддівського самоврядування, органами, залученими до оцінювання, та громадськістю.

В Україні запит громадянського суспільства на доброчесних суддів є високим, особливо у сучасний період. В умовах воєнного стану досить гостро сприймаються виявлені факти суддівської недоброчесності, а невинуваті очікування та сподівання на справедливість, чесність та порядність суддів ще більше знижують й так вкрай низький рівень довіри до судової влади в цілому.

Для вирішення цієї проблеми, з-поміж іншого, потрібно формувати культуру доброчесності. Напрацювання механізмів підтримання доброчесності суддівського корпусу та реагування на встановлені факти впливу, тиску на суддів та втручання в їх діяльність, безумовно, забезпечить стійкість системи. З іншого боку, потрібно підвищувати правову культуру в соціумі, плекати моральні чесноти та цінності, виховувати нульову толерантність до корупції. Якщо доброчесності немає у суспільстві, годі її вимагати від суддів, адже вони є «гвинтиками» цього ж суспільства і демонструвати принципово іншу поведінку просто не будуть спроможні. Висока культура доброчесності, крім забезпечення необхідних моральних стандартів діяльності судді, сприятиме зміцненню довіри суспільства до носіїв судової влади, а також посилить її ефективність як інституції, необхідної для розбудови правової Української держави.

Джерела та література:

1. Глущенко С. В. Новели судової реформи: поняття професійної етики та доброчесності в контексті кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6. С. 70–83.
2. Гришук О. Доброчесність судді через призму сучасних соціальних трансформацій. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 1 (30). С. 6–25.
3. Етика прокурора, судді, слідчого : навчальний посібник / Л.М.Гуртієва, О.В.Капліна, А.В.Лапкін та ін. ; тех. ред. Ю.Д.Батан ; за ред. А.В.Лапкіна, Г.Шмельцер. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 284 с.
4. Індикатори визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики : затв. рішенням Громадської ради доброчесності від 11.01.2019 р. (уточн. ред. затв. рішенням Громадської ради доброчесності від 16.12.2020р.). URL: <https://grd.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Indykatory-HRD-vid-16.12.2020.pdf>
5. Кодекс суддівської етики: рішення З'їзду суддів України від 22.02.2013р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>

6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (з наступними змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Кулібаба А. Поняття добросовісності як ключовий критерій у процесі добору на посаду судді. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/39.pdf>.

8. Левенець А.В. Дисциплінарна відповідальність у механізмі забезпечення добросовісності судді: національний та міжнародний контексти. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Правознавство. 2023. Том 25. Випуск 1 (36). С. 27-31.

9. Окрема думка члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Мельника Руслана Івановича щодо рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 2 листопада 2023 року № 120/зп-23. URL: <https://vkksu.gov.ua/doc/pro-vnesennya-zmin-doformy-deklaraciyi-dobrochesnosti-suddi-zatverdzenoyi-rishennyam-vyshchoyi>

10. Окрема думка членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України В.Гацелюка, О.Коліуша та О.Омельяна щодо рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 2 листопада 2023 року № 120/зп-23. URL: <https://vkksu.gov.ua/doc/pro-vnesennya-zmin-doformy-deklaraciyi-dobrochesnosti-suddi-zatverdzenoyi-rishennyam-vyshchoyi>

11. Оцінка громадянами ситуації в країні. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (грудень 2023р.). URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-gruden-2023r>

12. Перелік індикаторів, які вказують на недобросовісність. URL: <https://vkksu.gov.ua/news/vkksu-ta-grd-diyshly-zgody-shchodospilnyh-indyikatoriv-dlya-vyznachennya-nevidpovidnosti>

13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10 листопада 2022 року у справі № 9901/355/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533714>

14. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>

15. Про внесення змін до форми декларації добросовісності судді, затвердженої рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 31 жовтня 2016 року № 137/зп-16 зі змінами, та форми декларації добросовісності кандидата на посаду судді, затвердженої рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 24 вересня 2018 року № 205/зп-18 : рішення № 120/зп-23 від 02.11.2023р., Вища кваліфікаційна комісія суддів України. URL: <https://vkksu.gov.ua/doc/pro-vnesennya-zmin-doformy-deklaraciyi-dobrochesnosti-suddi-zatverdzenoyi-rishennyam-vyshchoyi>

16. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
17. Ребриш А. Громадська рада доброчесності як корупційний запобіжник у судовій системі України. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-60>. С. 220-223.
18. Савчин М. В. Moral integrity (моральна цілісність, доброчесність) суддів як складова правової держави. *Слово Національної школи суддів України*. 2019. № 2 (27). С. 6–22.
19. Хотинська-Нор О.З., Снідевич О.С. Суддівська етика як складова професійної етики члена Вищої ради правосуддя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 75: частина 3. С. 118-122.

UCZCIWOŚĆ SĘDZIEGO I JEJ WERYFIKACJA: DO KWESTII SKUTECZNOŚCI

Artykuł dotyczy kwestii skuteczności weryfikacji uczciwości sędziowskiej na obecnym etapie reformy sądownictwa w Ukrainie. Autor analizuje istotę i treść pojęcia uczciwości sędziowskiej, kryteria jej określania, a także wskaźniki i metody ich weryfikacji. Autor analizuje międzynarodowe i europejskie standardy rzetelności sądowej oraz obecny stan ram regulacyjnych dla tej instytucji w Ukrainie.

Szczególną uwagę zwrócono na deklarację rzetelności sędziowskiej jako instrumentu mającego na celu zapewnienie dostępności i przejrzystości istotnych informacji o sędziach. W oparciu o dogłębną analizę materiału regulacyjnego i naukowego stwierdzono, że konieczne jest sformułowanie i zatwierdzenie standardów uczciwości sędziowskiej w Ukrainie, a także usprawnienie procedury weryfikacji zgodności i mechanizmu odpowiedzialności za naruszenie takich standardów.

Słowa kluczowe: uczciwość sędziego, deklaracja uczciwości sędziego, etyka sędziego, odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego, Społeczna Rada Uczciwości, Wyższa Komisja Kwalifikacyjna Sędziów Ukrainy.

INTEGRITY AND THE PROCESS OF CHECKING: ON THE QUESTION OF EFFICIENCY

The article scrutinizes the effectiveness of checking judges' integrity within the ongoing judicial reform in Ukraine. It delves into the essence and concept of a judge's integrity, examining criteria for its determination, along with the corresponding indicators and verification methods. The study underscores integrity as a moral and ethical imperative, integral to a judge's role and pivotal in shaping public trust in the judiciary. Investigation extends to international and European standards of judge integrity, juxtaposed with the current regulatory landscape in Ukraine.

Special focus is directed towards the judge's integrity declaration, conceived as a tool to enhance accessibility and transparency of pertinent information. The form of this declaration is deemed crucial, urging consideration of practices addressing reports of inaccuracies or omissions in judge integrity declarations. A comprehensive analysis of normative and

scholarly materials leads to the conclusion that there is a pressing need to formulate and endorse standards for judge integrity in Ukraine. Simultaneously, there is a call for refining the procedure for assessing compliance and establishing a mechanism for addressing violations of these standards.

Keywords: integrity of a judge, declaration of integrity of a judge, ethics of a judge, disciplinary responsibility of a judge, Public Integrity Council, High Qualification Commission of Judges of Ukraine.